



4. Груздєва А.А. *Лизинг в гражданском праве России: Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. – Саратов, 2000.*
5. Дашков В.І., Бризгалін С.А. *Комерційний договір: від укладення до виконання. – К., 1995.*
6. Донцов Я.І., Цимбалюк О.В. *Технології фінансування лізингу в Україні // Український інвестиційний журнал WELCOME. – 1999. – № 2.*
7. Ефимова Л.Г. *Понятие, правовая природа и содержание кредитных договоров, заключаемых банками // Государство и право. – 1993. – № 5.*
8. Кабатова Е.В. *Новые формы передачи машин и оборудования во временное пользование (лизинг) в гражданском праве буржуазных государств: Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. – М., 1981.*
9. Рябко Л. *Правова природа договору лізингу // Право України. – 2000. – № 1.*
10. Якубівський І.Є. *Співвідношення договору фінансового лізингу і кредитного договору // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 8.*

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.

² Барабаш А. *Правове регулювання лізингу в банківській діяльності (проблемні питання) // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 5. – 27 с.*

³ Збірник постанов Уряду України. – 1995. – № 5. – Ст. 1189.

⁴ Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.

⁵ Урядовий кур'єр. – 2001. – № 8. – С. 5–13.

⁶ Дашков В.І., Бризгалін С.А. *Комерційний договір: від укладення до виконання. – К., 1995;* Донцов Я.І., Цимбалюк О.В. *Технології фінансування лізингу в Україні // Український інвестиційний журнал WELCOME. – 1999. – № 2. – 43 с.;* Газман В.Д. *Рынок лизинговых услуг. – М.: Фонд “Правовая культура”, 1999. – 9 с.;* Горемыкин В.А. *Лизинг: практическое учебно-справочное пособие. – М.: Инфра-М, 1997. – 62 с.;* Барабаш А. *Правове регулювання лізингу в банківській діяльності (проблемні питання) // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 5. – С. 25–26.*

⁷ Кабатова Е.В. *Новые формы передачи машин и оборудования во временное пользование (лизинг) в гражданском праве буржуазных государств: Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. – М., 1981. – 29 с.;* Ефимова Л.Г. *Понятие, правовая природа и содержание кредитных договоров, заключаемых банками // Государство и право. – 1993. – № 5. – 82 с.;* Груздєва А.А. *Лизинг в гражданском праве России: Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. – Саратов, 2000. – 52 с.;* Рябко Л. *Правова природа договору лізингу // Право України. – 2000. – № 1. – 72 с.*

⁸ Детальніше про це див.: Якубівський І.Є. *Співвідношення договору фінансового лізингу і кредитного договору // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 8. – С. 41–42.*

Грищенко О.В.,


аспірант кафедри цивільного права

юридичного факультету

Київського національного університету

ім. Тараса Шевченка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ У НОВОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

 утність кожного правового інституту визначається передусім тими соціальними потребами, які обумовили виникнення даного інституту, і для задоволення яких він призначений. Наведене положення в повній мірі розповсюджується і на страхування,¹



тому в сучасних умовах страхування набуває актуальності як інститут цивільного права, зокрема такий його вид, як майнове страхування. Договір майнового страхування як одна з найпоширеніших підстав виникнення страхових майнових правовідносин обумовлює існування відносин між певними особами – страховиком і страхувальником щодо забезпечення матеріальних інтересів останнього. Крім того, договір не тільки породжує такі відносини, але і регулює поведінку сторін до тих пір, поки ці правовідносини не припиняться².

Страхування є тим засобом захисту, за допомогою якого можна мінімізувати негативну дію різноманітних явищ у суспільному житті і навіть попередити чи взагалі усунути небажані наслідки їх дії. У зв'язку з чим, об'єктивна необхідність існування та розвитку страхування в нашій державі викликана тим, що воно є ефективним, раціональним, економічним та доступним засобом захисту майнових інтересів господарюючих суб'єктів, виробників товарів та послуг, а також громадян.

Якщо в зарубіжних країнах страхування є вже усталеним правовим інститутом: страхові системи і їх правові основи створювалися на протязі століть, то у перехідних економіках, до яких відноситься наша держава, - страхування ще знаходиться в стадії становлення і розвитку. Крім того, нові основи організації і функціонування економіки обумовлюють необхідність приведення національного страхового законодавства до відповідності з потребами ринкової економіки. Проблеми, що виникають в процесі розвитку страхування, обумовлені низкою причин, в тому числі суперечливим ходом політичних соціально-економічних перетворень, що відбувалися в нашій державі.

В державах з неринковою системою господарювання, до якої належала наша держава, страхування грає додаткову роль, оскільки відшкодування шкоди головним чином здійснюється державою шляхом виділення бюджетних коштів для ліквідації наслідків стихійного лиха і на інші аналогічні цілі. Складність процесу створення страхової системи в Україні полягає в тому, що упродовж попередніх років на її території страхування було державною монополією, а відсутність різноманітності видів права власності обумовлювало його незатребуваність. Хоч прийняття 6 березня 1996 року Закону України "Про страхування"³ і заповнило законодавчі прогалини, але в Законі було еkleктично поєднано правові і економічні елементи страхування, які не можна поєднувати в єдине ціле. У зв'язку з чим, і також за відсутністю досвіду на страховому ринку України, невистачанням кваліфікованих кадрів і відсутністю відповідної інфраструктури, страхування ще знаходиться в процесі становлення і розвитку. З часом прийняття змін до діючого Закону України "Про страхування" 4 жовтня 2001 року⁴ поширило можливість страхових компаній по наданню послуг із майнового страхування при існуванні великих страхових ризиків без застосування послуг перестраховальників у зв'язку із збільшенням їх страхових фондів, що в майбутньому зробить страхування більш доступним інструментом забезпечення матеріальних благ для населення та юридичних осіб. Крім того, збільшення видів обов'язкового майнового страхування обумовлює захист багатьох майнових об'єктів страховими компаніями. Великою подією законотворчості стало прийняття нового ЦК України, зокрема книги п'ятої, яка регулює зобов'язальні правовідносини між учасниками таких відносин. Глава 66 закріпила правовідносини зі страхування. При складанні цієї глави були застосовані норми, апробовані колишнім (Декрет України "Про страхування", перша редакція Закону України "Про страхування") та діючим законодавством (Закон України "Про страхування" зі змінами від 4 жовтня 2001 року) зі страхування. Автори намагалися застосувати позитивний досвід цих законів для того, щоб механізм страхування, закріплений в нормах нового ЦК України відіграв роль реального засобу забезпечення майнових інтересів громадян та юридичних осіб. Якщо глава 31 ЦК Української РСР 1964 року була призначена для регулювання страхових



правовідносин в сфері тільки державного страхування, то новий ЦК України здатний регулювати страхові майнові зобов'язальні правовідносини в умовах ринкової економіки. По-перше, на це вказують вимоги, що ставляться до суб'єктів майнового страхування. По-друге, у ЦК України закріплені види страхування, зокрема майнового, які має право надавати страхова компанія при одержанні відповідного дозволу на здійснення страхування. Закріплені у ЦК України і основні страхові поняття, які найчастіше використовуються при укладенні договору страхування (майнового). Новелою стало визначення у п.2 ст.1063 ЦК України істотних умов договору страхування. Ні в колишньому, ні в діючому законодавстві України не має вказівки на істотні умови договору страхування. Їх можна було визначити спочатку із теорії страхового права, потім із законодавства, зокрема ч.4 ст.16 Закону України "Про страхування", де були та є переліченими пункти, які повинні включатися сторонами у договір, але не всі вони є умовами договору, тим більше істотними. Крім того, запозиченим у новий Кодекс (ст.1064) із теорії про страхові правовідносини⁵ та діючого законодавства є момент набуття договором чинності – договір страхування є реальним, якщо інше не передбачено умовами страхування. Новелою стало надання страхувальнику права страхувати один і той же об'єкт страхової охорони у різних страховиків, але за умови повідомлення їх про те, що об'єкт уже застрахований, під страхом недійсності нового договору страхування (відповідно до ст.1066 Кодексу). Новим для законодавства України є встановлення у ст.1069 ЦК України відповідальності страховика, що виключить у майбутньому ототожнення таких категорій цивільного права в страхуванні, як відповідальність та обов'язок. Крім того, у ст.1071 Кодексу надається право страхувальнику після настання страхового випадку відмовитися від своїх прав на майно, з яким пов'язаний страховий інтерес, і одержати суму страхового відшкодування. Таке правило вже існувало у практиці страхових компаній, але не мало свого нормативно-правового підкріплення.

Новий ЦК України, на відміну від ЦК РФ⁶, не виокремлює поняття та регулювання договору майнового страхування в окремі норми. В новому Кодексі в основному всі норми є загальними як для особистого, майнового так і страхування відповідальності. Деякі містять різні правила, що присвячені цим трьом видам страхування (наприклад, права та обов'язки сторін). Деякі правила не можна поєднати в єдине ціле, тому їх виокремлено у певні статті, зокрема ті, що регулюють майнове страхування. Це стосується прав страхувальника на відмову від своїх прав на майно при настанні страхового випадку (ст.1071 ЦК України), переходу до страховика прав страхувальника щодо особи, відповідальної за завдані збитки (ст.1074 Кодексу) та визнання договору страхування недійсним у разі, якщо об'єктом страхової охорони є майно, яке підлягає конфіскації на підставі судового вироку або рішення, що набуло законної сили (п.2 ч.1 ст.1080 Кодексу).

ЦК РФ, як було уже зазначено, регулює окремо правовідносини в сфері майнового страхування. З однієї сторони, урегулювання докладно всіх можливих ситуацій, що можуть статися на практиці, обмежує волю суб'єктів майнового страхування при укладенні та реалізації договору майнового страхування, з іншої – виключає свавілля сторін та третіх осіб. Так, ст.929 ЦК РФ визначає поняття договору майнового страхування та встановлює майнові інтереси, які можуть бути застраховані за договором майнового страхування, ст.930 присвячена страхуванню майна, ст.933 – страхуванню підприємницького ризику, ст.949 – неповному майновому страхуванню тощо. На нашу думку, таке докладне урегулювання страхових майнових правовідносин має знайти місце не у ЦК, а в спеціальному нормативно-правовому акті, яким є і в Російській Федерації і в Україні Закон "Про страхування". У зв'язку з тим, що Цивільний кодекс є активним центром системи законодавства, що встановлює загальні положення, які підлягають відтворенню в інших нормативних актах, що видаються на базі і на розвиток цього зведеного акта⁷. Як справедливо вважається, спеціальні закони, присвячені окремим видам



комерційних операцій і комерційних відносин, є не чим іншим, як доповненням до Цивільного кодексу. Без таких спеціальних законів в сучасному світі ще нікому не вдавалося обійтись⁸.

Таким чином, новий ЦК України в своїх нормах відобразив і зафіксував основні положення правового регулювання договору страхування, зокрема майнового, а його деякі особливості можуть бути урегульовані спеціальними нормативно-правовими актами. У зв'язку із диспозитивним характером норм ЦК, сторони самі можуть передбачити в договорі майнового страхування різноманітні умови страхування, не порушуючи діючого законодавства та принципів страхування.

Література

1. Мусин В.А. О природе страховых правоотношений // Правоведение. – 1970. – № 4. – С. 41–46.
2. Халфина Р.О. Значение и сущность договора в советском социалистическом гражданском праве. – М. – 1954. – С. 112–113.
3. Про страхування: Закон України в редакції від 4 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
4. Про страхування: Закон України в редакції від 4 жовтня 2001р. // Урядовий кур'єр. – 7 листопада 2001 р. – № 205.
5. Иоффе О.С. Обязательственное право. – М., 1975. – С. 736–737.
6. Гражданский Кодекс Российской Федерации. – М.: Инфра-М – Норма, 1998. – 558 с.
7. Боброва Д.В. Цивільне право: Навчальний посібник / За ред. О.А. Підпригори, Д.В. Бобрової. Ч. 1. – К.:Вентурі, 1996. – 23 с.
8. Кузнєцова Н.С. Проблеми кодифікації цивільного та комерційного законодавства в Україні // Збірник рішень та арбітражної практики Вищого арбітражного суду України. – 1995. – № 2. – 217 с.

¹Див.: Мусин В.А. О природе страховых правоотношений // Правоведение. – 1970. – № 4. – С. 41–46.

² Див.: Халфина Р.О. Значение и сущность договора в советском социалистическом гражданском праве. – М. ; 1954. – С. 112–113.

³ Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

⁴ Про страхування: Закон України” в редакції від 4 жовтня 2001р. // Урядовий кур'єр. – 7 листопада 2001 р. – № 205.

⁵ Див.: Иоффе О.С. Обязательственное право. – М. – 1975. – С. 736–737.

⁶ Гражданский Кодекс Российской Федерации. – М.: Инфра-М - Норма, 1998. – 558 с.

⁷ Боброва Д.В. Цивільне право: навчальний посібник / За ред. О.А. Підпригори, Д.В. Бобрової. Ч.1. – К.: Вентурі, 1996. – 23 с.

⁸ Кузнєцова Н.С. Проблеми кодифікації цивільного та комерційного законодавства в Україні // Збірник рішень та арбітражної практики Вищого арбітражного суду України. – 1995. – № 2. – 217 с.